

DOI 10.36074/logos-13.03.2026.047

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОШОГО ШКІЛЬНОГО ВУКУ

Барбашова Ірина Анатоліївна¹, Мельник Ірина Зіновіївна²

1. докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової і спеціальної освіти
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, УКРАЇНА*

ORCID ID: 0000-0002-7410-4115

2. здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, УКРАЇНА*

У сучасних умовах детальний аналіз специфіки педагогічної взаємодії у процесі формування системи духовних цінностей дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно важливим завданням. Помітною є динаміка розгляду поняття педагогічної взаємодії, його теоретичної та практичної інтерпретації, а також контексти, у яких тлумачать це поняття вчені та практики початкової освіти. Сьогодні існують цікаві тенденції аналізу цього процесу як закордонними, так і українськими дослідниками, тож розгляд схожих тенденцій у трактуванні цього явища є досить актуальним напрямом розвитку педагогічної науки.

Мета цього дослідження – виявити сутність поняття «педагогічна взаємодія», схарактеризувати способи реалізації такої взаємодії в системі духовного виховання дітей молодшого шкільного віку. Основний дослідницький фокус полягає у визначенні того, як засобами педагогічної взаємодії можна допомагати дітям формувати їхні ціннісні орієнтири.

У довідковій літературі *взаємодію* трактують як взаємний вплив та обмін інформацією між двома або більше індивідами, що може призводити до спільної дії чи розв'язання спільної проблеми; як взаємний зв'язок між ким-, чим-небудь у дії або узгодженість дій між ким, чим-небудь. *Педагогічну взаємодію* сучасні науковці розглядають у контексті поєднання з духовними цінностями в різних вимірах.

섹션 22.

PEDAGOGY AND EDUCATION

Так, І. Козубовська, Г. Розлуцька, О. Савко визначають педагогічну взаємодію як процес спільної діяльності педагога, учня та його батьків, що має конкретну педагогічну мету, ґрунтується на встановлених нормах і цінностях, а її наслідком є зміни в цінностях, установках, діяльності, особистісному світорозумінні й поведінці [2, с. 8]. М. Єпіхіна розглядає педагогічну взаємодію як новий тип взаємодії, що ґрунтується на паритетній основі та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним прогресом кожного учасника у процесі спільної діяльності [1, с. 23–24].

Стосовно аналізованої проблеми дослідниця О. Третьак наголошує, що моральні цінності не можливо виховати в дітей молодшого шкільного віку без участі батьків, що лише за умови досягнення злагоженості й організації співпраці школи та батьків буде створено єдине виховне середовище. Процес взаємодії педагогів і батьків має, на думку авторки, таке змістове наповнення: з'ясування та врахування інтересів, потреб суб'єктів освітнього процесу під час організації спільної діяльності та спілкування; опора на позитивні якості батьків і дітей; довіра до дитини та батьків; ставлення до батьків як партнерів, однодумців у вихованні моральних цінностей в дітей молодшого шкільного віку; педагогічний оптимізм у розв'язанні проблем; повага до всіх суб'єктів освітнього процесу; дотримання етикетних норм і пошанівних традицій українського народу; вияв ціннісного ставлення до усіх суб'єктів освітнього процесу [4, с. 310].

Партнерство з батьками А. Лозенко, В. Чайченко та Т. Шанскова вважають умовою налагодженої комунікації між учителем і родинами учнів. Авторки доводять, що педагог має бути відкритим до діалогу, пояснювати мету і сутність застосовуваних методик, залучати батьків до освітніх проєктів, заходів, обговорень; що ефективно партнерство передбачає спільне визначення цілей навчання, взаємну підтримку, розуміння особливостей дитини; що в реалізації реформи Нової української школи важливо будувати не формальні, а довірливі, конструктивні стосунки, у яких учитель і батьки є союзниками в розвитку особистості учня [3, с. 918].

Закордонні дослідники розглядають поняття «педагогічна взаємодія» в дещо іншому розумінні. Зокрема, науковці акцентують, що педагогічна взаємодія між вчителем та учнем є критично важливою для безперервності та ефективності процесу навчання й виховання. Якщо вчитель налаштований на співпрацю та впроваджує стратегії, необхідні для ефективної педагогічної взаємодії, то учні з великою ймовірністю працюватимуть разом. До ефективних стратегій, що оптимізують педагогічну взаємодію, Т. Кос відносить такі: підвищення обізнаності молодших учнів про концепцію співпраці та її

принципи (залучення – ми робимо все можливе для досягнення своїх цілей, ми всі долучаємося до виконання завдання та долучаємо інших; угода – у нас можуть бути розбіжності, але ми обговорюємо їх та шукаємо згоду; допомога – ми просимо допомоги та пропонуємо її, ділимося ідеями та надаємо зворотний зв'язок); навчання та практика застосування спільних стратегій (пояснення – завдання та вказівки вчителя; пропозиція ідей і рішень, варіантів та прикладів цих рішень; погодження або непогодження, запит уточнень або інформації для підтвердження; прояв емпатії тощо); рефлексія для зміцнення усвідомлення учнів переваг співпраці з однолітками (роздуми про роботу в парі чи групі, навчальні переваги, внесок кожного в парну чи групову роботу, дотримання принципів спільної роботи та використання стратегій, оцінка ефективності застосованих стратегій тощо) [5].

Зіставлення думок дослідників щодо сутності поняття «педагогічна взаємодія» дозволяє констатувати, що до його розуміння та практичної реалізації можна підходити по-різному. Так, перший підхід є суто педагогічним; другий, що більшою мірою представлений у закордонних дослідженнях, спрямовує на врахування психологічних закономірностей організації педагогічної взаємодії як складного психолого-педагогічного процесу. Відповідно до третього підходу потрібно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, розробляти саме індивідуальні програми формування в неї духовних і моральних цінностей, духовних орієнтирів у системі її цінностей. Тому дуже важливо здійснювати міждисциплінарні дослідження, що ґрунтуються на напрацюваннях вчених як в галузі педагогіки, так і в галузі психології. Для цього потрібно долучати найновіші дослідження та пропонувати практичні моделі застосування отриманих теоретичних висновків у практиці початкової освіти.

Сучасний освітній процес вимагає також врахування ціннісних орієнтирів дітей молодшого шкільного віку. Тому в розробленні стратегій, патернів (від англ. *pattern* – зразок, шаблон, модель, схема) педагогічної взаємодії важливо розглядати цей процес в узгодженні з формуванням цінностей у здобувачів початкової освіти. Це додає сучасним науковим дослідженням особливої актуальності у, а також вимагає адаптувати навчальні матеріали до індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного віку з метою надання їм допомоги у формуванні власних ціннісних орієнтирів. Такий підхід є ознакою не лише наукової новизни, а й важливої практичної спрямованості.

У контексті реформи нової української школи важливо пов'язувати «педагогічну взаємодію» не просто з формуванням освітніх компетентностей

섹션 22.

PEDAGOGY AND EDUCATION

здобувачів початкової освіти, а й з процесом виховання в них цінностей та ціннісного світогляду. Адже виховання, спрямоване на формування цінностей, є одним з важливих ключових стовпів означеної реформи та поглиблює розуміння освітнього процесу.

Аналіз сучасних тенденцій щодо визначення поняття «педагогічна взаємодія» у контексті формування духовних цінностей учнів молодшого шкільного віку дозволяє зробити висновок про те, що в розробленні методичних рекомендацій, конспектів уроків і виховних заходів необхідно враховувати напрацювання науковців, долучати чинні практичні підходи, побудовані на психолого-педагогічних рекомендаціях щодо формування цінностей дітей, урахувати їхні індивідуальні особливості. Такий інтегрований спосіб впливу на дитячу особистість може суттєво полегшити роботу вчителів, практичних психологів, соціальних педагогів, асистентів вчителів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Епіхіна М. А. (2023). Партнерська взаємодія вчителя початкових класів: системно-структурний аналіз. *Інноваційна педагогіка*, 55(1), 22–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.4>
- [2] Козубовська І., Розлуцька Г., Савко О. (2021). *Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід (методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти)*. Ужгород : Ужгородський національний університет. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/35934>
- [3] Лозенко А. П., Чайченко В. Ф., & Шанскова Т. І. (2025). Педагогічні технології у початковій освіті: досвід впровадження в рамках НУШ. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*, 51, 909–920. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-909-920](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-909-920)
- [4] Третяк О. (2025). Дослідницький аналіз взаємодії сім'ї і школи у вихованні моральних цінностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 90(2), 307–318. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-2-45>
- [5] Kos T. (2025). Enhancing young learners' peer collaboration: Pedagogical ideas for language teachers. *Tesol Quarterly*, 59(1), 541–551. DOI: <https://doi.org/10.1002/tesq.3344>